

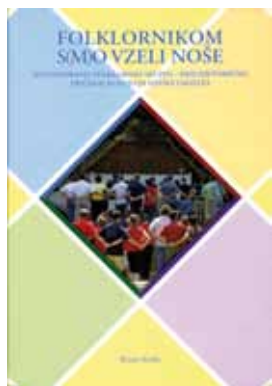
njeni podlagi ustvarili sliko o lastni oblačilni dediščini, pričevanja spoznavali, tako in drugače interpretirali itd.

Za konec pa naj tistim, ki knjige ne boste prijeli v roko, ponovim besede, zapisane v urednikovem uvodu: “Močno dvomim, da se bo na Slovenskem še kdaj rodil človek, ki bo na podlagi terenskih raziskovanj in hkratnega iskanja arhivskih virov, v prvem delu življenja manj zavedni, kasneje pa povsem zavestni aplikaciji spoznanj v sodobnost toliko storil za razvijanje dojemanja oblačilne dediščine, kot je storila avtorica te knjige. Mnogi sicer po objavi, še bolj pa po preteku nekaj let, ko se o obravnavnih temah prav zaradi njenih spoznanj in spoznanj njenih sodobnikov nakopičijo nova znanja, “modrujemo”, kako bi bile knjige z obravnavano tematiko lahko drugačne in boljše, kar rada poudarja tudi avtorica. A žal nihče od nas tovrstnega dela ne zna opraviti tako dobro. Ne znamo tako dobro pregledovati arhivskih virov, kjer avtorica najde vrsto zelo zanimivih podatkov, ki pričajo o oblačenju v zgodnejših obdobjih – tudi pričujoče delo prinaša nekaj takih dragocenosti – in hkrati tako učinkovito zbirati ustnih pričevanj. Zato ji velika in iskrena HVALA v imenu folkloristikov, Zgornjesavinjčanov in drugih, predvsem pa sebe velja zapisati tudi na tem mestu!” (str. 9).

404

Bojan Knific

Bojan Knific: *Folklornikom s(m)o vzeli noše: kostumiranje folklornih skupin – med historično pričevalnostjo in istovetnostjo.* Ljubljana: Založba ZRC, ZRC SAZU. 2010, 383 str.: ilustr.

Dr. Bojan Knific se že nekaj časa ukvarja s preučevanjem kostumiranja folklornih skupin. Del njegove doktorske naloge je bil objavljen v knjigi “*Ko v nošo se odenem ...*” : vprašanja pripadnostnega kostumiranja s posebnim pogledom na kostumiranje narodno-zabavnih ansamblov (Ljubljana: Slovensko etnološko društvo, 2008. Knjižnica Slovenskega etnološkega društva; 41), del pa v najnovejši knjigi *Markova herbija : interpretacije oblačilne dediščine Prekmurcev – posebno Beltinčanov – v folklornih skupinah na Slovenskem* (Beltinci: Kulturno društvo Marko, 2011). V sodelovanju Inštituta za slovensko narodopisje ZRC SAZU in Javnega sklada Republike

Slovenije za kulturne dejavnosti (kjer je avtor tudi zaposlen) pa je v letu 2010 izšla njegova knjiga *Folklornikom s(m)o vzeli noše.*

Knjiga je razdeljena na štiri tematske sklope, v katerih se avtor zelo podrobno ukvarja na eni strani z zgodovino in razvojem pripadnostnega kostumiranja ter s kostumiranjem folklornih skupin v Sloveniji in tujini, na drugi strani pa je zelo pomemben teoretski del, kjer vpelje v diskurz o oblačilni kulturi nove terminološke premisleke. Kot pravi avtor sam, želi v knjigi celostno predstaviti razvoj kostumiranja folklornih skupin na podlagi zgodnejših povezav med pripadnostnimi in folklornimi kostumi ter z analizo kostumiranja folklornih skupin v sodobnosti in z iskanjem novih smernic, ki bi lahko prispevale k strokovno vodenemu razvoju.

Poglavje z naslovom *Teoretski pogled v prepletu z empirijo* prinaša na enem mestu zbrano in kritično obdelano terminologijo, povezano z oblačilno kulturo, tako z vidika strokovne kot tudi poljudne rabe. Termin noša je bil v delih etnologov pogost izraz, ki se je pojavljal v povezavi s preučevanjem kmečkega oblačilnega videza. Avtor je s pregledom starejše literature pokazal, da je izraz noša v slovensko besedišče prišel iz nemško govorečih dežel, kjer pa je v rabo stopil šele v času razsvetljenstva. Zanimivo je, da ta izraz ni nikoli označeval posameznikovega oblačilnega videza, ampak obleko "Drugih", pogosto kot posplošen opis oblačilnega videza neke skupnosti. Zaradi pogosto napačnega razumevanja tega termina in (zlo)rabe v povezavi s kostumiranjem folklornih skupin je avtor vpeljal v rabo dva nova termina. Izraz *pripadnostni kostum* označuje preoblačenje, povezano z izkazovanjem pripadnosti določeni skupnosti in nadomešča izraz *narodna noša*. Kot nakazuje naslov tega dela, pa se poskuša uvesti tudi nov termin, ki označuje preobleke, ki jih folklorniki uporabljajo za svoje nastope. Tako so ostali brez svojih *noš*, vendar so dobili *folklorne kostume*.

V sklopu *Vprašanja razvoja* avtor podrobno predela zgodovinski razvoj kostumiranja folklornih skupin. In kot pravi, naj bi bila ples in kostumiranje oz. slovesnejše oblačenje tesno povezana pojava, zato ni nič nenavadnega, če si folklornih skupin brez njihovih kostumov že v preteklosti niso znali zamišljati. Zametki želja po prikazovanju izročila zunaj konteksta kraja in časa se lahko opazujejo že v začetku 19. stoletja, ko so pogosto povezane z obiski visokih državnih uradnikov. Z iskanjem nacionalne identitete Slovencev se je v drugi polovici 19. stoletja začel oblikovati tudi pripadnostni kostum, ki se je zgledoval po prvinah prazničnega oblačilnega videza kmečkega prebivalstva Gorenjske. Vzroke za to, da je ravno ta pokrajina zaznamovala oblikovanje pripadnostnega kostumiranja, gre morda res iskati v mitologizaciji krajev in pa v načinu življenja, na podlagi katerega se je tudi s pomočjo Franceta Prešerna in njegovega *Krsta pri Savici* ustvaril konstrukt "svetih krajev" naroda in posledično tudi preobleka, ki naj bi nakazovala povezavo z Gorenjsko oz. Slovenijo. Prve folklorne skupine, ki so nastajale med obema svetovnima vojnoma, so se naslanjale na takrat znane podobe pripadnostnega kostuma, s katerim so želeli pokazati nacionalno pripadnost, zaradi želje po lokalni prepoznavnosti pa so začeli ustvarjati tudi nove oblike pripadnostnih kostumov, kot npr. v Beli krajini in v Prekmurju. V devetdesetih letih, ko so bile številne folklorne skupine prisiljene opustiti poustvarjanje izročila območij iz bivših jugoslovanskih držav, pa se je začelo iskanje drugačnosti

in posebnosti v oblačilni kulturi slovenskih pokrajin tudi s pomočjo terenskih raziskav Marije Makarovič. Tako odrasle kot tudi otroške folklorne skupine v zadnjih letih ustvarjajo kostume, ki poskušajo predstaviti segmente oblačilne dediščine Slovenije tako v starejših obdobjih, na primer na podlagi bakrorezov Janeza Vajkarda Valvasorja, kot tudi v manj oddaljenem obdobju druge svetovne vojne in vključujejo tako kmečko kot tudi mestno prebivalstvo.

406

V poglavju *Posebnosti kostumiranja* se avtor ukvarja z vrsto različnih vprašanj, ki so povezana s kostumi folklornih skupin, od vprašanja hrambe in vzdrževanja, oblikovanja in izdelave do vrednotenja folklornih kostumov. Raziskovalci so in smo ter tudi bomo vedno posredno ali neposredno vplivali na dojetje folklornih kostumov, najsi bomo aktivno vključeni v raziskave, katerih aplikacija so preobleke, namenjene folklorni dejavnosti, ali da s svojim odklonilnim odnosom in izogibanjem sodelovanju prepuščamo izdelovalcem folklornih kostumov samim iskati podatke in jih nato tudi interpretirati glede na svoja dojetja. Naloga etnologov/kulturnih antropologov bi vsekakor bila tudi opozarjanje na odmikanja folklornih kostumov od dejanskega oblačilnega videza v času, katerega naj bi ti ponazarjali. Kljub neuniformiranemu videzu folklornih skupin se v njihovi preobleki skriva mnogo elementov, ki izhajajo iz želje po lepem izgledu, urejenosti in prepoznavnosti, kar nakazuje na prepletenost folklornega in pripadnostnega kostumiranja oz. kot zapiše avtor sam, “je mogoče jasno začutiti, da gre pri kostumiranju folklornih skupin za interese sodobnosti, ki se skrivajo pod pretvezo historične pričevalnosti”.

Kostumiranje “neslovenskih” folklornih skupin v vzhodni in zahodni Evropi je nekoliko bolj pod vplivom pripadnostnega kostumiranja kot v Sloveniji. Na Hrvaškem in pa tudi v drugih državah bivše Jugoslavije so se oblačila po šegi 19. stoletja zaradi odmaknjenosti od razvoja srednjeevropske oblačilne mode ohranila v nekoliko spremenjeni obliki še v 20. stoletju. Takšna oblačila, ki so sicer odražala pokrajinsko pripadnost, so bila pogosto predmet množične izdelave in uporabe. Pripadnostno kostumiranje, ki se je razvilo iz tega, se še danes močno odraža v kostumiranju tamkajšnjih folklornih skupin. V vzhodni Evropi se je kostumiranje razvijalo bolj ali manj znotraj folklornih skupin. Močno je prisotno poudarjanje pisanosti, krasilnih elementov in vsesplošne dopadljivosti, kar pogosto vključuje tudi krajsanje ženskih kril. V zahodni Evropi (še posebno v nemško govorečem prostoru) je kostumiranje folklornih skupin zelo močno zaznamovala “narodna moda”. Elementi, ki se zgledujejo po oblačenju kmečkega prebivalstva v 19. stoletju, se prepletajo s prviniami pripadnostnega kostumiranja in sočasne oblačilne mode, vse skupaj pa je združeno v težnjo po uniformnem oblačilnem videzu.

Folklorne skupine so v vseh državah predmet politične manipulacije in pod takšnim vplivom se razvijata tudi njihova kostumska podoba in plesni repertoar. V Sloveniji je inštitucija, ki usmerja delovanje folklornih skupin, Javni sklad RS za kulturne dejavnosti, Bojan Knific pa je kot svetovalec za folklorno dejavnost močno vpet v ta proces. Sodeč že po naslovu tega dela lahko sklepamo, da se svoje pomembne vloge pri usmerjanju delovanja folklornih skupin, še posebno na kostumskem področju, zelo dobro zaveda.

Pred nami je knjiga, ki celostno in zelo podrobno obravnava preteklo in sedanje kostumiranje folklornih skupin, z množico slikovnega gradiva in podrobnih podatkov, ki pa se pogosto skrivajo v opombah. Verjamem, da bo prišla v roke mnogih, ki se ukvarjajo s folklorno dejavnostjo, vendar se bojim, da je zaradi obsežnosti besedila številni ne bodo prebrali v celoti. Kljub temu je treba čestitati avtorju za delo, ki odkriva zgodovinske, družbene in socialne plasti pripadnostnega in folklornega kostumiranja ter opozarja na aktivno vlogo etnologov/kulturnih antropologov pri oblikovanju predstav o dediščini.

Katarina Šrimpf

407

Ana Motnikar (ur.): *Priročnik za nego predmetov kulturne dediščine*. Ljubljana: Slovenski etnografski muzej, Skupnost muzejev Slovenije, 2010, 130 str., ilustr. (Zbirka Priročniki SEM)

Zbirka Priročnikov Slovenskega etnografskega muzeja je namenjena v prvi vrsti skrbnikom zbirk v muzejih na prostem in zasebnih zbirk.

Prva knjiga v zbirki je izšla leta 2008 na pobudo Ministrstva za kulturo. Slovenski etnografski muzej je pobudo sprejel, saj je tudi sam že vrsto let opazal med skrbniki zbirk v muzejih na prostem in med skrbniki predmetov v zasebnih zbirkah potrebo po publikaciji, ki bi prinašala vpogled v temeljna pravila hranjenja in nege premične kulturne dediščine. Slovenski etnografski muzej opravlja namreč kot državni muzej matično službo, kar zajema tudi svetovanje glede varovanja premične kulturne dediščine v muzejih na prostem in v zasebnih zbirkah. Vsebinska zasnova obeh doslej izdanih priročnikov je nastala na podlagi dolgoletnih povpraševanj s strani drugih sorodnih ustanov oziroma posameznikov, ki hranijo predmete ali premično kulturno dediščino.

Prvi zvezek v zbirki, z naslovom *Priročnik za varovanje premične kulturne dediščine v muzejih na prostem*, katerega avtorica sem podpisana, prinaša vpogled v temeljna zakonska določila in predpise s področja varovanja premične kulturne dediščine v muzejih na prostem kakor tudi v muzejih nasploh, pregled razvoja muzejev na prostem na Slovenskem in v svetu, napotila, kako evidentirati, pridobivati, dokumentirati, hraniti in varovati premično kulturno dediščino ter vpogled v muzejsko dokumentacijo, tako predmetno kot tudi slikovno, z namenom fizičnega ohranjanja predmetov kakor tudi ohranjanja njihove